

Mirdi Breizh

KREDIÑ A RAN, NE GREDAN KET

C'hoari loto d'ur gwenervezh 13, tremen dindan ur skeul... Peseurt plas a roomp-ni en hor c'hevredigezh d'ar pezh a vez graet an direzon anezhañ gant ar speredoù kontet da vezañ poellek, hag a denn d'ur sevenadur estreget ar sevenadur skiantel a ren warnomp ?

Abaoe m'omp ganet en em gemmesk an eurvad hag ar gwalleur en hor buhez. Er chañs vat pe en drougavel e welomp nerzhioù diwel hag enebet, embreget diouzh ma vez gant mailhed war an traoù fu, diawelerien, diskonterien, sorserien...

Pa vez un disorser o pikañ gant spilhennoù, evit e bratik, skeudenn an hini en deus sorset hennezh, daoust hag evit ar mad pe evit an droug e ra an dra-se ? Tachenn an amzivin, ar forc'hellegezh, an entremar eo hini an hudouriezh. Pa glask ar pleustroù hag al lidoù terriñ ar blanedenn hervez c'hoantoù pep hini, ez eo ar mennad, ar volontez mat pe fall a ra o renkoù.

Gant sell un tudoniour, an diskouezadeg a ra d'an nen kaout c'hoant da c'houzout hiroc'h diwar-benn ur sujed ha n'eo ket aet da get, pell ac'hano, en hor c'hevredigezh a vremañ. Emañ tost deomp, e Breizh evel e pep lec'h e Frañs. Gant ur spered dispartl e sellomp ouzh an traoù-se.

Rak, pa vez anv eus « kredennoù », piv ac'hanomp a c'hall fougasiñ n'en deus ket kredet biskoazh ha ne gred e netra, pe e netra estreget ar skiant ?

MERZOUT AR BED

Ne c'hall ket degouezhioù zo bezañ displeget gant poell, war a seblant. Setu ez omp boemet gant an hudouriezh : lakaat a ra ac'hanomp d'ober goulennoù diwar-benn ar pezh a verzomp. Daoust ha n'eo ket temptus tremen en tu all d'ar melezour, evit « gouzout » hag evit krediñ diouzh a c'hoarvez ?

Eus al livouriezh d'ar sinema, eus al lennegezh d'ar bannoù-treset, hor bed zo puilh ennañ ar skeudennoù eus an hudouriezh... hag eus ar re a bleustr anezhi. Met perak 'ta e vez depegnet ken alies ar sorser evel ur vaouez euzhus, pe er c'hontrol evel ar pimpatrom eus an dempterez ?

Er bed-mañ, luziet ha kuzh, m'emañ kichen-ha-kichen an diawelerien hag an divinerien, ar sorserien hag an disorserien, setu amañ un nebeud alc'hwezioù, deoc'h da « zoñvaat » ar sujed hag e godoù, da gompren penaos e vez skeudennet ha pleustret bremañ...

SKEUDENNOÙ AN HUDOURIEZH

Pa gomzer eus sorserezh e teu diouzhtu d'hor spered skeudennoù tantadoù, inkizitorien ha gwrac'hed kozh o frioù kamm. Evit an hudouriezh, e laka da soñjal gwech en un den madoberus, gwech en ur spered drouk... unanet gant ar memes donezon : gallout cheñch ar bed.

E gwirionez, kantvedoù zo e vez maget hon doare da welet ar sorserezh gant ur meskad fedoù istorel ha mojennoù pobl, amplaet ha kaset eus an eil re d'ar re all gant daveoù hor c'hevredigezh a-fet ar sevenadur, ar relijion hag an arz. Ar *Malleus Maleficarum* (Morzhol ar sorserezed), embannet e 1487, zo evit gwir ul levr diwar-benn chase ar sorserezed. Tost da bevar c'hantved diwezhatoc'h, ez eus depegnet un den war-vat en *Ar Sorserez* gant Michelet, en un doare romanteloc'h : ur vaouez drouktizhet ha ravoltet eo.

En 20^{vet} kantved ez eo er sinema e weler an traoù-se hiviziken, ha plijout a reont kalz d'an dud c'hoazh : eus *Sorserezed Salem* da Harry Potter yaouank hag e skol sorserien. Bepred e taolennont orogelloù zo, en ur nevesaat ar stil.

SEBLANTOÙ AN DIWEL

Diniver eo ar seblantoù evit an neb a daol evezh ouzh doareoù an diwel. « Displegañ anezho eo ar pep diaesañ » eme an diaweler Marcel Belline e penn kentañ ar bloazioù 1980.

E gizioù ar c'hornôg e oa diorroet an divinerezh a-hed ar c'hantvedoù diwar an astroù, ar c'hartoù, an diskedoù pe korf mab-den.

N'eus plas ebet evit ar chañs : ar stumm m'emañ an astroù pe danvezioù an douar, d'ar c'houlz-mañ-koulz, a ziskouez dre ret e peseurt plegenn emañ an dud.

Daoust ha « kendegouezhioù » zo evit gwir ? Piv en hon touez n'en deus ket bet ar santimant e oa liammet an tonkadurioù en un doare iskis ?

Kartomañserien, kiromañserien, astrologourien... da bep hini e deknik evit ar memes tra : diskuliañ an diwel.

C'HWECH'HVET SKIANT

Diawelerien du-mañ, sorserien-pareourien en Afrika ha chamaned e sevenadurioù ar Reter hag Amerika : gouest eo ar re-se da santout traoù hag a zo en tu-hont d'ar pezh a vez diskuliet gant ar pemp skiant.

Er skeudennoù merzet gant ar vediomed « n'o deus an daoulagad netra da welet », evel ma lavare un diaweler diwar-benn e veajoù d'ar bed all. Ur vetaforenn eo « trede lagad » an diaweled, a skeudenner peurliesañ e traoñ an tal : « digeriñ » an trede lagad-se zo ul lodenn eus deskoni ar vediomed rak klask a reont cheñch stad o meiz, ha gallout evel-se merzout ar boudoù hag an traoù a zo en tu-hont d'an arvezioù.

Soutilded ar santadurioù-se, ar fu ma vezont a-wechoù, a laka an nen da glask gouzout hag-eñ ez int gwir. Ambren ? Ar follentez eo an dañjer. Gant ur riskl seurt-se e komprener perak ez eo pouezus al lidoù evit a sell ouzh an traoù kuzh. Pa vezont graet adarre hag adarre e c'hallont heñchañ energiezh ar vediomed ha suraat al liamm gant ar bed all-se.

HUDOURIEZH WENN PE HUDOURIEZH DU ?

N'eo na mat na drouk an donezon a ra d'ar vediomed gallout mont d'an diwel. Mennad ar re-se eo a ra dezho bezañ pareourien, disorserien pe sorserien. An nerzhioù galvet a c'hall bezañ implijet evit ar « mad » peotramant evit an

« droug », ha rummadoù displann eo ar re-se pa vez rendael. Daoust ha n'eo ket disorser an eil sorsers egile ?

Setu e vez kont gant an hudouriezh evel gant kement energiezh zo : gouest eo d'ober, da wareziñ ha da lakaat da vevañ, peotramant da nozout, hervez ar mennad a heñch anezhi.

Gant galloud an hudouriezh e c'haller skignañ an droug pe kas anezhañ da get ; mont a ra gant un hent diazezet war diskuliadur ar gwalleur abalamour d'ar sorserezh hag an doare d'en em zizober anezhañ ; re all, er c'hontrol, a glask an eurvad gant ar sorserezh, ar garantez pe an arc'hant. Evit ar sorsers, lavaret a ra e klask kontantiñ e bratikoù...

NAG AN TAGADENNOÙ HUD ?

Daoust d'an doare ma vez empentet pimpatrom ar sorserezed gant an dud dre vras, e vez un tres ordinal peurvuañ gant an dagerien, ar re a daol an « drougaviz ». Sachet e vez evezh an dud warno gant ar vrud a vez o redek pe gant un diaweler, peotramant e vez sachet diskred warno gant tud hag en em sant « dindan gazel-ge ». Diskoachet e vez ar strobiniellerezh gant un « diskulier » hag a ra d'an dud gouzout, war-lerc'h bezañ gouzañvet gwalleurioù an eil da-heul egile, ez int kelc'hiet ha piv zo kaoz. Alies e vez tud nes hag o dez darempredoù stenn gant ar re a zo tizhet.

Goulenn a ra an « disorser » digant an den tizhet klask en-dro dezhañ an traoù a c'hallfe bezañ bet implijet da gelc'hiañ anezhañ : delwennigoù spilhennoù sanket enno, bouloù pluñv, pe kement tra digustum a vefe lakaet e-touez e aferioù. Abalamour da dreuzkas ar strobiniell e vez lakaet alies enno tammoù tennet eus korf an den tizhet pe traoù hag a zo dezhañ. Sañset eo ar sorserien da vezañ graet gant lidoù desket dre gomz ha skridoù brudet fall, met diwar an nerzhioù spered a vez lakaet e-barzh ar jeu e teu lodenn spontusañ an istor.

« HON DILIVRIT DIOUZH AN DROUG »

An dud a vez strobiniellet a ya da welet gwech stoler o eskopti, gwech un diaweler hag a ra evit disorder. Er bed ankenius-se ma vez ar Mad hag an Droug o stourm didruez an eil enep egile, n'eus nemet tud « kreñv » hag a c'hall talañ, krog-ha-krog koulz lavaret, ouzh an nerzhioù drouk a zo bet lañset gant an tager, hep dañjer evito o-unan hag en un doare efedus evit an dud strobiniellet.

Evit stourm enep ar strobinielloù e ranker peurvuañ distrujañ an traoù drougoberus ha puraat endro an dud tizhet. Goulennet e vez digant an dud-se, er c'hontrol, kemer traoù karget a nerzhioù diwaller ha madoberus, dreist-holl ar re a zo benniget gant an Iliz pe stag ouzh ar boazioù kristen. Efedus eo an traoù-se

ivez avat abalamour ma kaver ganto furmoù pe danvezioù hag a zo stag vertuzioù zo outo hervez faltazi an dud, evel an dour hag a vez mat da buraat atav.

Heñvel a-walc'h eo an arouezioù a vez stag ouzh an amuzetezioù hag an tilsamoù a vez implijet enep ar strobinoù pe evit degas chañs vat.

SOAGNAL HAG EN EM SOAGNAL

Diskonterien, teogerien, yac'haerien... daoust hag-eñ ez eus gante nerzhioù « hud » hag a denn poanioù a bep seurt digant an dud, kuit a douch d'ar c'horf a-wechoù zoken, pe eus pell-pell ?

Ne gustum ket ar re a zo ganto un donezon da bareañ, goulenn bezañ paeet evit se, nemet ha staliet e vefent evel diskonterien a vicher : d'o soñj n'int nemet ur ganol d'ober al liamm etre un nerzh hag a zo dreist dezho hag an dud a c'houzañv. A-wechoù e soagnont diwar ur poltred pe ul lizher dornskrivet.

Deuet mat ken-ha-ken e oa ar sent pareer, tost-tre ouzh an « doue medisin », hag e-pad pell e veze lakaet ex-votoioù da drugarekaat ar bed-hont evit e sikour. A-hend-all e vez lakaet bitrakoù zo, abalamour d'o stumm pe d'an danvez a ya d'ober anezho, da vezañ efedus evit gwir evit dizarbenn ar c'hleñvedoù pe pareañ.

Kustum eo an dud tizhet d'ober gant meur a zoare d'en em soagnal war ar memes tro, eus ar medisinerezh ofisiel betek an doareoù nann-ofisiel, anez ankouaat sikour ar relijion. Daoust m'eo bet medisined an akademiezhoù enep seurt doareoù a-viskoazh, lakaet ganto da vrizhkredenoù, ne vez gwelet dislavar ebet aze peurliesañ gant ar pratikoù etre modoù disheñvel da dalañ ouzh ar c'hleñvedoù hag ouzh ar boan. Klask a reont war-lerc'h « ar pezh a ya en-dro ». Diouzh an efedusted a vez santet gant an dud eo e vez dibabet ganto an doare d'en em soagnal da gentañ-penn.

AR C'HOUSKER POANIOÙ

Diwar hudouriezh ha sorserezh e teu istorioù, koñchennoù, ha labourioù antropologiezh evel enklaskoù Jeanne Favret-Saada e maezioù Mayenne pe skridoù Claude Seignolle a vez taolennet gantañ ur bed faltazius.

Kinnig a reomp deoc'h echuiñ ho troiad gant ur bed troet war ar c'hrouiñ arzel, hini ar gompagnunezh c'hoariva « La Volige » hag hec'h arvest « Ar Mallozhioù », savet en-dro da gomzioù dastumet ha d'ar margodennoù.

Ne glasker ket aze degas respontoù deoc'h, reiñ deoc'h traoù da welet hag un istor da glevet ne lavaromp ket, etre an traoù gwir a zo bet dastumet hag ar faltazi evit krouiñ : istor ur c'houster poanioù.

Ar mod m'eo leurennet ha kontet an arvest zo diazezet war ar soñj da vezañ stag ouzh ar gwirvoud, war vevenn ur seurt c'hoariva evit displegañ ha kelaouiñ, hag a ziskouez penaos e vez dastumet an danvez : danevell faltazi, staliadurioù plastik ha traoù moulet e plastr, mouezhioù enrollet, testenioù dre video...

Adkavout a reer en arvest daou sujed anavezet mat gant an etnologourien : ar gegin lec'h ma tremen an traoù hag an hudouriezh o c'hounit tachenn evel neudenn an istor.

Gallout a ra tammoù eus an istor-mañ bezañ diaes ha kriz da welet gant bugale.

Troidigezh: Ofis ar brezhoneg